

Atlantehavspakten (1)

Taler

Halvard Lange

Dato

19 februar 1949

Omstendigheter

Arbeiderpartiets landsmøte

- 1 Fred er et livsvilkår for et lite land som Norge. Fred, en rimelig følelse av trygghet mot krigsfare og et positivt internasjonalt samarbeid er viktige forutsetninger for all demokratisk sosialistisk politikk. Fredstanken har alltid vært et av de sterkeste innslag i sosialismen.

5

Den fremste oppgaven for regjeringens utenrikspolitikk er å gjøre det vi kan for å trygge vårt lands frihet, uavhengighet og fred, og for å trygge freden i verden. Derigjennom skapes det også mulighet for byggende sosialistisk arbeid, både nasjonalt og internasjonalt.

10

Siden 1945 har den internasjonale situasjon endret seg sterkt. Den gangen var De forente nasjoner nettopp grunnlagt. Vi regnet med at det var skapt en ny og mer effektiv internasjonal sikkerhets- og samarbeidsorganisasjon enn vi hadde før krigen. I denne nye organisasjonen var alle stormaktene med. Selve grunnlaget for dens effektivitet var at det samarbeid som var skapt i krigens dager, også skulle holde under arbeidet med å organisere freden.

15

Vi nordmenn hadde vært med i krigen. Vi var oss bevisst at vi hadde vår del av ansvaret for å være med å legge grunnlaget for en ny internasjonal ordening.

20

Krigen hadde gitt oss en ny og sterkere bevissthet om internasjonal samhörighet. Vi var rede til i fullt monn å gjøre vår innsats for å bygge ut et stadig mer omfattende samarbeid mellom folkene på alle områder.

25

Alt den gangen var vi klar over at det rådde dyptgående motsetninger mellom De forente stater og Sovjet-Samveldet, men vi tenkte oss at Norge, sammen med andre demokratiske og sosialistisk styrte land som også hadde vært med i krigen, hadde en særlig oppgave hvor det gjaldt å vinne over gjensidig mistro og mistillit

mellom stormaktene, og å skape grunnlag for tillitsfullt samarbeid.

30

Vi var innstilt på effektiv innsats i De forente nasjoner, ikke bare i hovedorganisasjonen, men også i alle de mange særorganisasjoner på det økonomiske, kulturelle, sosiale og humanitære område. Vi regnet med at særlig på disse feltene hadde vi forutsetninger for å gjøre en innsats. Vi gikk inn i dette omfattende arbeid med viljen til å ta saklig stilling til spørsmålene etter som de meldte seg, ut fra vår egen vurdering av hva som best tjente fredens og det mellomfolkelige samarbeids sak.

35

Ingen kan med noe skinn av rett dra i tvil at Norge i disse årene har gjort et ærlig og redelig forsøk på å spille en slik rolle, uavhengig av alle maktgrupperinger.

40

Alt i det første etterkrigsåret opplevde vi en sterk tilspissing av motsetningene mellom stormaktene. - - -

45

Denne skjerpningen av de internasjonale motsetningene har hatt alvorlige skadevirkninger.

1. Fredsoppgjøret som skulle finne sted utenom FNs organisasjon, først og fremst i samarbeid mellom de seirende stormaktene, er gått helt i stå. Også Norge er fortsatt formelt i krigstilstand med Tyskland og Japan.

50

For Tysklands vedkommende er stillingen den at vi der i dag har et av de farligste internasjonale friksjonsfeltene. På den ene siden forberedes nå i samarbeid mellom de vestlige stormakter og demokratiske tyske politikere, en forfatning for en vest-tysk stat, mens på den andre siden Øst-Tyskland blir organisert etter forbildet fra de andre landene i den sovjet-russiske maktsfære.

55

Trass i de langvarige direkte forhandlingene mellom vestmaktene og Sovjet-Samveldet, og trass i alle meklingsforsøk fra De forente nasjoners side, er Berlin-krisen fremdeles uløst, og ingen kan i dag øyne noen løsning, hverken på den spesielle situasjonen i Berlin eller på Tysklands-problemet som helhet.

60

2. Motsetningene mellom stormaktene har stadig mer preget alt arbeid i De forente nasjoner og lammet organisasjonens handleevne på sentrale områder. Selv om det har vært begått feil fra flere sider, er det ikke mulig å lukke øynene for at hovedansvaret for FNs maktesløshet i dag faller på Sovjet-Samveldet. I

65

Sikkerhetsrådet har de brukt sitt veto oftere enn alle de andre stormaktene tilsammen og de har avslått å være med på noen effektiv avtale om å innskrenke
70 bruken av vetoet. Det var russerne som først gjorde debattene i FNs Generalforsamling til et ledd i propaganda-krigen. Deres opptreden har om og om igjen i viktige saker sterkt nærmet seg obstruksjon. De har flere ganger nektet å bøye seg for vedtak i Generalforsamlingen, og boykottet organer som har vært opprettet med tilslutning av et overveldende flertall av medlemsstatene.

75 Fordi russerne og de andre slaviske landenes representanter så ensidig har brukt FNs hovedforsamling som propagandaforum, har de etter hvert i et visst monn drevet de vestlige demokratiene til å svare med samme mynt.

80 3. Tre av FNs hovedoppgaver, hvor det gjelder å trygge verdensfreden, er ikke mulig å løse før forholdet mellom stormaktene blir mer harmonisk. Det gjelder kontrollen med atomenergien og avskaffelsen av atomvåpnene, det gjelder nedrustningen på andre områder, og det gjelder organiseringen av internasjonale væpnete styrker som skal stå til rådighet for Sikkerhetsrådet. I alle disse tre
85 spørsmålene er det Sovjet-Samveldets holdning som for tiden gjør det umulig å nå fram til noen løsning. Idet de hevder et absolutt suverenitetsprinsipp, som de selv er de første til å krenke i forholdet til de statene som ligger innenfor deres maktsfære, nekter russerne på alle disse tre sentrale områdene å akseptere den internasjonale kontroll, den offentliggjøring av opplysninger og den
90 samordning av planleggingen som er nødvendige første vilkår for at en kan nå resultater.

Hele De forente nasjoners organisasjon er bygd på forutsetningen om at disse sentrale oppgavene skal løses i samarbeid mellom stormaktene. Uten slikt
95 samarbeid kan De forente nasjoner ikke bli noe effektivt organ til å trygge freden. Vi er nødt til å se i øynene at for tiden er denne vesentlige forutsetningen for FN 's virksomhet ikke til stede.

Denne erkjennelsen av at De forente nasjoner i dag ikke gir oss noen sikkerhet
100 mot krig, hindrer ikke at vi vurderer organisasjoner. høyt som en stabiliserende faktor i verden, eller at vi fortsatt håper på at den engang kan bli en effektiv freds- og sikkerhetsorganisasjon.

Innenfor rammen av De forente nasjoner blir det gjort et stort og gagnlig arbeid
105 på en lang rekke områder som ikke tiltrekker seg så stor offentlig

oppmerksomhet. Jeg skal ikke trette med å ramse opp alle de særorganisasjonene som er samordnet under det Økonomiske og Sosiale Råd, og hvor vi er aktivt med i positivt internasjonalt samarbeid på FNs grunn. De viktigste er: Den
110 forberedende komité for den Internasjonale Handelsorganisasjon, den Internasjonale Arbeidsorganisasjon, UNESCO, Verdens Helseorganisasjon, den Internasjonale Flyktningeorganisasjonen og de forskjellige internasjonale organisasjonene på samferdselens område. Det er ingen tvil om at det har stor betydning at det på de tallrike møtene i alle disse organisasjonene knyttes direkte
115 kontakter mellom fagfolk fra forskjellige land, og skapes samarbeidsvaner og en internasjonal samarbeidsteknikk som vil kunne få enda større betydning når engang motsetningene mellom stormaktene blir mindre skarpe enn de er i dag. Det er imidlertid et nedslående vitnesbyrd om de sterke isolasjonstendensene i Sovjet-Samveldet og om russernes mistillit til positivt internasjonalt samarbeid,
120 at de i dag bare er med i to av særorganisasjonene under FN: Post-unionen og Telekommunikasjons-unionen. De var for ikke så lenge siden med å grunnlegge Verdens Helseorganisasjon, en av de viktigste særorganisasjonene under FN, men har nettopp i disse dagene trukket seg ut av den igjen.

125 Vi nordmenn vil av all kraft gjøre det vi kan for å støtte og styrke De forente nasjoner. Vi vil fortsatt hevde våre egne uavhengige synsmåter på de ulike områder. Vi vet at ikke minst på de sosiale, humanitære og kulturelle områdene har vårt ord vekt, nettopp fordi alle vet at vi tar et saklig betinget standpunkt, og fordi vi på disse områdene selv holder en høy standard.

130 For de neste to årene er vi valgt inn i Sikkerhetsrådet. Også der vil vi fortsette den linjen vi har fulgt i alt FN-arbeid hittil, og vil ut fra en saklig vurdering støtte alle tiltak og alle løsninger som kan bidra til varig internasjonal avspenning.

135 Vår egen del av verden - Vest-Europa - har samtidig i denne etterkrigsperioden hatt sine egne problemer som må løses. Jeg kan ikke her gå inn på bakgrunnen for det europeiske gjenreisningsproblemet. Det er nok å peke på hvordan krigen og den politiske og økonomiske to-delingen av vår verdensdel har ødelagt Vest-Europas økonomi og helt forrykket den gamle likevekten i betalingsforholdene
140 mellom Europa og landene på den vestlige halvkulen. Vi kjenner alle til virkningen av dollar-mangelen, og vi vet hva Marshallhjelpen betyr for vårt eget land. Det er takket være den at vi har kunnet holde full sysselsetting i norsk næringsliv og har sloppet å skjære ytterligere ned på vår levestandard.

De forente staters tilbud om hjelp ble gitt til alle land i Europa vest for Asia. Sovjet-Samveldet avsto å være med i samarbeidet. Sovjet-Samveldet hindret også de øst-europeiske landene som selv ønsket å delta, i å være med. Det var i første rekke for å organisere kampen mot den økonomiske gjenreisningen i Vest-Europas land, at Kominform ble grunnlagt høsten 1947. Denne holdningen fra russernes og hele den kommunistiske bevegelsens side gjorde at Marshallplanen, som uten tvil var ment som et initiativ for å komme ut av diplomatiske og politiske trekk og mottrekk, også ble et ledd i den kalde krigen.

Under Marshall-planen yter De forente stater, og det vil si hver enkelt skatteyder i det store demokratiet i vest, sin hjelp uten politiske vilkår og uten politisk press av noen art. Det er på den andre siden ikke mer enn rimelig at amerikanerne ønsker en viss sikkerhet for at de pengene de yter, blir brukt på en slik måte at Vest-Europa så snart som mulig blir økonomisk selvhjulpent igjen. Derfor har de insistert på at de land som deltar i gjenreisningsprogrammet i Europa, skal legge fram sine næringspolitiske planer. Vi er for så vidt kommet i den paradoksale situasjon at De forente stater, som i alminnelighet blir oppfattet som privatkapitalismens høyborg i verden, direkte har gitt støtet til en felles økonomisk planlegging i Europa som på mange måter faller sammen med våre sosialistiske plan-økonomiske prinsipper.

For oss er det også en stor glede å se hvor aktivt den amerikanske fagbevegelsen har gått inn for hjelpen til Europa. Den valgseiren som det demokratiske parti vant i november, skyldtes ikke bare Trumans radikale program og hans enestående personlige innsats. Den skyldtes også i vesentlig utstrekning de fagorganiserte amerikanske arbeidernes oppslutning om president Truman og programmet hans. Denne valgseiren gir oss en rimelig visshet for at den økonomiske hjelpen til Europa vil bli fortsatt gjennom den 4-årsperioden som det hele tiden har vært forutsetningen at denne hjelpeaksjonen skulle gjelde.

Det kan være grunn til å peke på at nettopp i sammenheng med de amerikanske fagorganiserte arbeidernes aktive innsats for Marshall-planen, er det blitt knyttet verdifulle kontakter mellom norsk og amerikansk arbeiderbevegelse.

Ved siden av det økonomiske samarbeid som tar fastere og fastere form gjennom Paris-organisasjonen for Marshall-hjelpen, har det skjedd en viktig konsolidering av de demokratiske kreftene i Vest-Europa på andre områder.

185 Mindre enn tre uker etter det kommunistiske kupet i Tsjekkoslovakia, ble
Brüssel-pakten mellom Storbritannia, Frankrike, Belgia, Luxembourg og
Nederland undertegnet, og dermed rammen skapt for et intimt samarbeid, ikke
bare på forsvarets område, men også politisk og kulturelt. Det var fra første
stund klart at dette samarbeidet var rent defensivt bestemt.

190

I samråd mellom de fem Brüssel-pakt-landene er det nå arbeidet ut planer for
organiseringen av et europeisk råd og en rådgivende forsamling. Disse nye
organene er det meningen ikke skal ha med militære og sikkerhetspolitiske
problemer å gjøre. De skal heller ikke ta opp de økonomiske
195 samarbeidsproblemene som behandles dels i Parisorganisasjonen for Marshall-
planen og dels i FNs økonomiske kommisjon for Europa, hvor det ennå finnes
forum for å drøfte Øst- og Vest-Europas felles problemer på dette felt. Det nye
europeiske råd og den rådgivende forsamling skal først og fremst arbeide med
politiske og kulturelle samarbeidsproblemer.

200

Det skulle være overflødig å understreke at dette regionale samarbeid i Vest-
Europa er i fullt samsvar med FN-paktens ånd og bokstav, og det gjelder ikke
bare samarbeidet i den form det hittil har fått, det gjelder også det mer
omfattende samarbeid om sikkerheten i det nordatlantiske område, som nå er
205 under forberedelse etter initiativ fra de fem Brüssel-landene, med det
arbeiderstyrte England i brodden. I denne sammenhengen er det å merke hva
generalsekretær Trygve Lie uttalte på en pressekonferanse 11. februar i år:

"Jeg har ikke til hensikt å kommentere noen enkelt av de mange regionale
210 allianser og avtaler som er blitt inngått eller diskutert siden krigen sluttet. Jeg vil
bare si følgende om regionale ordninger i sin alminnelighet:

FN-pakten gir anledning til at det blir dannet regionale ordninger som er
underordnet De forente nasjoner. Pakten anerkjenner også medlemsstatenes
215 selvfølgelige rett til individuelt og kollektivt selvforsvar, hvis Sikkerhetsrådet
unnlater å handle.

Regionale ordninger kan være et meget nyttig element i utbyggingen av et FN-
system for kollektiv sikkerhet, forutsatt at de anerkjenner paktens overhøyhet.
220 Ingen regional ordning kan noensinne bli en tilfredsstillende erstatning for De
forente nasjoner. Hvis folk i sin alminnelighet begynte å godta allianser som en
erstatning for ekte verdensomfattende kollektiv sikkerhet, da ville håpet om

varig fred være i stor fare.

225

Jeg håper derfor at hva som nå blir gjort på regionalt grunnlag av medlemsstatene, vil bli gjort på en slik måte at det styrker og ikke svekker De forente nasjoner."

230 Dermed er vi fremme ved det problem som vel opptar oss alle sterkest i øyeblikket. I denne etterkrigsverden hvor vi lever, som er preget av intense motsetninger mellom stormaktene, motsetninger som gjør seg gjeldende over hele kloden, og som dessuten er preget av svære økonomiske problemer i vår egen verdensdel, har Norge måttet orientere seg og innstille sin politikk etter
235 kjensgjerningene.

Jeg har alt nevnt at vi fortsatt mener at vår hovedinnsats i det i internasjonale samarbeid må gjøres innenfor De forente nasjoner, Men så lenge de vesentlige forutsetningene for at FN kan bli effektivt på de sentrale politiske områdene
240 ikke er til stede, må vi som andre, i tillegg til vår innsats i FN også være med i andre former for internasjonalt samarbeid. Uttalelsen av generalsekretær Trygve Lie om de regionale avtaler er fremkalt ved den sterke tendensen over hele verden til å søke tettere sammen på regionalt grunnlag, hvor det gjelder samarbeid om de sikkerhetspolitiske problemer, og hvor det gjelder økonomisk,
245 politisk og kulturelt samarbeid.

Den storpolitiske utviklingen har gjort spørsmålet om regionalt samarbeid også på det sikkerhetspolitiske område aktuelt for oss. Det skjer, selv om det ikke er noen grunn til å tro at det foreligger noen umiddelbar risiko for krig. Ingen
250 stormakt ønsker i dag å utløse en verdenskrig. På den andre siden er det også åpenbart for en realistisk vurdering at det finnes fare for at det kan skje en uønsket og utilsiktet eksplosjon. Det har ikke noe med krigshissing å gjøre, å konstatere dette. Det ville være å risikere vår eksistens som uavhengig folk, om vi lukket øynene for de farer som situasjonen innebærer.

255

De ustabile forholdene i verden og erkjennelsen av at De forente nasjoner ennå ikke er blitt den effektive sikkerhetsorganisasjonen vi hadde håpet på, har tvunget oss til å overveie på nytt hvordan vi best kan bidra til å trygge oss selv mot faren for krig, og hvordan vi best kan bidra til å trygge freden i verden. Her
260 i denne sal er det ingen som ikke er klar over, at det som er bestemmende for alt vi sier og gjør, er ønsket om å gjøre hva som gjøres kan for å hindre at en ny krigs

ulykke bryter inn over verden og over vårt folk.

265 Under våre overveielser har alle vært enige om enkelte ting:

1. Vi vil aldri være med på noen aggressiv politikk; aldri tillate at norsk område blir brukt i en slik politikks tjeneste, og vi vil ikke være med på noen politikk som vil bidra til å øke krigsfaren.

270

2. Det som må bestemme vår politikk, er vår egen vurdering av hva vi mener best tjener Norges interesser og best faller sammen med norsk tankegang. Det må ikke være hva andre makter ønsker at vi skal gjøre eller ikke gjøre. Det er bare en gruppe i folket som i denne henseende stiller seg selv utenfor, og det er

275

3. Vi søker en løsning innenfor rammen av De forente nasjoner.

Det har vært naturlig for oss først å undersøke om det var mulig å finne en felles skandinavisk løsning av vårt sikkerhets- og forsvarsproblem. De båndene som binder oss sammen med Danmark og Sverige er så sterke, at vi alle uten unntak ville se det som det beste, om det var mulig at vi kunne stå fullt solidarisk sammen med disse våre to granneland.

280

Alt før vi gikk til drøftingene av de muligheter som her måtte foreligge, var det imidlertid klart at det var en betydelig avstand i synsmåtene, først og fremst mellom Sverige og Norge. Grunnlaget for den svenske utenriks- og sikkerhetspolitikken var nøytraliteten. Grunnlaget for norsk utenrikspolitikk var erfaringene fra den siste krigen, om at vi måtte søke tilknytning til en sterkere maktgruppering enn den selv et intimt samordnet Skandinavia ville representere. Et militært samarbeid med de totalitære statene i øst var selvfølgelig utelukket. Det eneste naturlige for Norge var å søke tilknytning til vestmaktene, som vi har så meget felles med i kultur, i synet på det enkelte menneskes verd, i politiske tradisjoner og institusjoner, og som vi er så sterkt knyttet til økonomisk.

285

290

295

Avstanden mellom norsk og svensk syn var fortsatt på det rene da Den skandinaviske forsvarskomiteen ble nedsatt midt i oktober i fjor. Det resultat forsvarskomiteen kom fram til, var at et forpliktende skandinavisk forsvarsforbund ville by på betydelige fordeler, forutsatt at alle tre

300

forbundslandene, men i første rekke de to svakeste - Danmark og Norge - kunne få leveringer av materiell utenfra, og det vil i praksis si fra vestmaktene, og at de kunne få det raskt og på økonomiske vilkår som det var mulig for oss å akseptere.

Komiteen kom videre til den konklusjon at et frittstående skandinavisk forsvarsforbund bare ville ha en begrenset verdi i krigsforebyggende retning.

Komiteen konstaterte at et slikt forbund ikke bare ville være avhengig av materielltilførsler i fred, men at det også ville trenge hjelp i krig.

Endelig fastslo komiteen, at hvis slik hjelp ikke var forberedt i fred, ville det ta måneder før den ville kunne nå fram og bli effektiv.

Under de mange møtene, dels mellom regjeringsmedlemmer alene, og dels mellom regjeringsmedlemmer og parlamentarikere fra våre tre land, fra 17. desember i fjor i Uddevalla og til her i Oslo 29.-30. januar, prøvde en fra alle sider å nærme seg hverandre. Vi nordmenn sa oss villige til å gi avkall på den avtalemessige tilknytning til de store vestlige demokratiene, som vi mente ga oss størst trygghet. Vi var villige til å overveie å gå med på et alliansefritt skandinavisk forsvarsforbund, forutsatt at det kunne bli til i forståelse med og med aktiv støtte fra vestmaktene, og forutsatt at det alliansefrie forbund ikke hindret det nødvendige minimum av

forberedende militært samarbeid som vi, med støtte i konklusjonen fra den skandinaviske forsvarskomiteen, mente måtte til hvis det skulle være håp om at hjelp vestfra kunne nå fram i tide og bli effektiv, om vi ble utsatt for angrep.

Sverige på sin side tok et meget langt skritt for å komme oss i møte, da det erklærte seg villig til å gå inn i et solidarisk forpliktende forsvarssamarbeid med Danmark og Norge.

Som det ble sagt i den svenske regjerings redegjøring i riksdagen den 11. februar, betydde dette et viktig avsteg fra tradisjonell svensk nøytralitetspolitikk. Men, heter det videre: "i betraktning av det program vi alltid har insistert på for et skandinavisk forbund, ville dette sett som et hele bety en utvidelse til alle de tre land av den sone som ikke er bundet av allianser til noen tredje makt, slik at hovedideen i Sveriges politikk ville bli bevart."

Det ble klart under drøftingene i København, at det i samsvar med konklusjonene var en gjensidig forutsetning fra Den skandinaviske forsvarskomiteen, for at et slikt frittstående skandinavisk forsvarsforbund
345 kunne bli til, at det raskt fikk militært materiell fra vestmaktene på gunstige økonomiske vilkår.

Fra norsk side vurderte en det slik at den eneste muligheten for å oppnå slike leveringer til et alliansefritt forbund og for å få den forståelse og støtte som for
350 oss sto som helt vesentlig, lå i at vi henvendte oss til vestmaktene på grunnlag av en uttalt forutsetning om at Skandinavias sikkerhetsproblem bare var et delproblem innenfor den vest-demokratiske verdens felles freds- og sikkerhetsproblem. Våre forhandlere vurderte det også slik, at skulle vi kunne vekke forståelse for en løsning på grunnlag av et frittstående skandinavisk
355 forbund, måtte vi være villige til å diskutere ikke bare spørsmålet om materielleveringer, men våre sikkerhetsproblemer i det hele tatt på grunnlag av tanken om den fundamentale solidaritet mellom vestens demokratier.

Det svenske synet var som nevnt at et eventuelt skandinavisk forsvarsforbund
360 både formelt og reelt måtte være helt alliansefritt, og fra svensk side var man derfor ikke villig til å drøfte andre spørsmål med vestmaktene enn det om muligheten for leveringer av militært materiell.

Som vi alle vet, førte de skandinaviske drøftingene til det resultat at vi måtte
365 konstatere at det for tiden ikke fantes forutsetninger for å inngå et forpliktende skandinavisk forsvarsforbund.

Det var ikke på spørsmålet om materielleveringer forsøket på å nå fram til en fellesskandinavisk løsning i denne omgangen strandet. Det var forskjellen i
370 vesentlige utenrikspolitiske vurderinger som var avgjørende. Det norske synet var og er, at vi best kan yte vårt bidrag til stabilisering i vår verdensdel og dermed til fred i verden, på grunnlag av tanken om solidaritet mellom de demokratiske folk og et solidarisk regionalt samarbeid innenfor et område som er stort nok til å representere en virkelig maktfaktor. Det var derfor vårt syn at også et eventuelt
375 frittstående forsvarsforbund mellom Danmark, Norge og Sverige, selv om det ikke hadde avtalemessig tilknytning til noe større regionalt sikkerhetssystem, i sin karakter og sitt innhold måtte bygge på denne mer omfattende solidaritetstanken. Dette synet lot seg ikke forene med det svenske vilkår om

Etter møtet i Oslo fant regjeringen det likevel nødvendig å prøve enda en gang om det ikke skulle være mulig gjennom en direkte henvendelse fra vår side til den amerikanske og den britiske regjering å vinne forståelse og støtte for et
385 frittstående skandinavisk forsvarforbund, og oppnå sikkerhet for amerikanske materielleveringer til det.

Under den reisen til Washington og London som jeg for noen dager siden kom tilbake fra sammen med Oscar Torp, førte vi i samsvar med dette mandatet
390 fram alle de argumenter som kunne tale for tanken om et skandinavisk forsvarsforbund, i det vesentlige på det grunnlag Sverige hadde sagt det kunne akseptere. Vi pekte ikke bare på alle de fordelene det ville ha, både fra et norsk, et skandinavisk og et felles vest-demokratisk synspunkt, om det kunne finnes en løsning som gjorde det mulig for våre tre land å stå solidarisk sammen. Vi holdt
395 også fram alle de mulige skadevirkninger det kunne tenkes å få, om vi måtte søke løsningen på det grunnlag at Norge alene gikk med i de drøftinger som nå pågår om en regional sikkerhetspolitisk avtale for det nord-atlantiske område.

Resultatet av reisen er på dette område, at all uklarhet er ryddet til side. Det er i
400 dag, og - så vidt vi kan bedømme det - i overskuelig tid framover, ingen utsikt til at vi vil kunne få leveringer av amerikansk militært materiell til et frittstående skandinavisk forsvarsforbund, før etter at behovene er dekket hos de land som bestemmer seg til å bli med i en regionalavtale for Nord-Atlanteren. Vi vil heller ikke kunne regne med noen politisk støtte vestfra til et alliansefritt skandinavisk
405 forbund.

Det var helt klart i Washington at en fra amerikansk side ikke på noen måte ønsket å påvirke vår beslutning, enn mindre å øve noe press. Begrunnelsen for Amerikas standpunkt med hensyn til spørsmålet om støtte og leveringer til et
410 frittstående skandinavisk forsvarsforbund, var dobbelt. På den ene siden legger amerikanerne i all sin politikk hovedvekten på å finne fram til løsninger som mest effektivt kan bidra til å forebygge faren for krig og for aggresjon, og i den sammenhengen mener de at et skandinavisk forsvarsforbund er en for liten enhet. På den andre siden hevder de at all den stund etterspørselen etter militært
415 materiell mange ganger overstiger mulighetene for å skaffe det til veie, er det nødvendig å finne fram til den best mulige utnytting av de begrensede ressurser og den begrensede produksjonen en kan regne med. Det ville derfor være både

420 politisk umulig og militært uforsvarlig, hevder de, å levere til utenforstående, før behovet til de land som går inn for et forpliktende samarbeid er tilfredsstillet.

De samme synspunktene møtte vi også under våre samtaler med den britiske utenriksminister og hans nærmeste rådgivere i London.

425 Etter at alternativet et frittstående skandinavisk forsvarsforbund var falt bort, måtte vårt standpunkt være klart. Så vidt spent som den internasjonale situasjonen er, kan vi ikke ta ansvaret for, å la Norge ligge militært avmektig og åpent for innfall. Å la Norge fortsatt være et militært og maktpolitisk tomrom, Øker ikke bare risikoen for oss selv. Det bidrar også til å Øke utryggheten og
430 usikkerheten i hele den internasjonale situasjon, og virker derfor mot det som er hovedformålet for all vår politikk på det internasjonale område.

Vi har sagt klart fra til all verden at vi aldri vil gå med på noen aggressiv politikk og aldri vil la norsk område bli brukt i en slik politikks tjeneste. Vi har sagt fra at
435 vi aldri vil åpne baser for fremmede tropper på norsk område i fredstid, hvis ikke landet er utsatt for væpnet angrep eller for trusel om angrep. Dette skulle være tydelig tale, og vi må håpe at det vil lykkes å overbevise Sovjet-Samveldets regjering om at vi mener hva vi sier, både på dette spesielle punkt og hvor det gjelder vårt Ønske om å opprettholde det tradisjonelle gode naboforhold til
440 Sovjet-Samveldet.

Vi vil også fortsatt prøve å bygge ut vårt økonomiske samkvem både med Sovjet-Samveldet og med andre Øst-europeiske land, i den utstrekning det stemmer med norske interesser og med planene for Vest-Europas økonomiske
445 gjenreisning, som jo forutsetter øket samhandel mellom øst og vest i Europa.

I det hele er en bedring av forholdet mellom de vestlige demokratiene, som vi er ett av, og Sovjet-Samveldet, fortsatt vår fremste utenrikspolitiske interesse.

450 På den andre siden kan og må det ikke være noen tvil om vår vilje til å forsvare vår frihet, vår uavhengighet og vår fred. Men her møter vi problemet om grensene for den økonomiske bæreevnen hvor det gjelder gjenreisningen og styrkingen av vårt for svar. Vi ser det slik, at vi er meget nær ved grensen for hva Norge kan makte å ta på seg av byrder på dette område, hvis vi ikke skal la det gå
455 så sterkt ut over næringslivet ellers og folkets levestandard, at vi ødelegger muligheten for å vinne Økonomisk selvstendighet ved utgangen av 4-års-

perioden, og uten at vi risikerer å skape grunnlag for en kommunistisk masse-
bevegelse i Norge. Derfor blir problemet om de økonomiske vilkår for
460 leveringer av materiell til å styrke vårt forsvarsberedskap, et sentralt problem.

For oss som norske sosialister står det som en naturlig ting å gå til et samarbeid
også på det militære område med de vestlige demokratiene. Vi er mer og mer
kommet til at ikke bare Norge, men også Norden er en for liten enhet til at vi
465 kan utnytte moderne produksjonsteknikk, det være seg på sivile eller militære
områder, fullt ut, og til at vi kan bli en maktfaktor sterk nok til å avskrekke alle
fra angrep, og til å ha utsikt til å stå imot lenge nok til at hjelp kan komme fram.

- - -

470 Under reisen til Washington prøvde vi å skaffe oss så utførlige og så konkrete
opplysninger som mulig om hvor langt arbeidet med den planlagte
Atlanterhavspakten er kommet, og om hva den kommer til å gå ut på. Vi fikk
grei beskjed om at pakten er planlagt som en regionalavtale helt underordnet
bestemmelsene i FNs pakt. Vi fikk videre beskjed om at den skal bygge på
475 prinsippet om solidaritet, en for alle og alle for en, mellom medlemsstatene i
tilfelle noen av dem blir utsatt for angrep. Hvor mange land pakten kommer til
å omfatte, er ennå ikke avgjort; men de land som overhodet hittil har vært på
tale, og som er blitt spurt underhånden om de ønsker å være med i drøftingene,
er foruten Norge, Island, Danmark, Irland og Portugal. At Spania skulle være
480 med, har det på ansvarlig hold ikke vært spørsmål om.

Videre er det klart at paktutkastet bygger på tanken om samarbeid mellom
likestilte partnere, at alle skal ha samme stemme i de felles rådgivende organer
som pakten forutsetter skal bli opprettet. Det er videre avgjort at det ikke er
485 tanken fra noe hold å kreve at medlemsstatene skal åpne baser i fredstid for
fremmede tropper, hverken baser for noe enkelt forbundsland eller felles baser
for alle forbundslandene. Pakten forutsetter også felles planlegging av
forsvarstiltak for det tilfelle at noen medlemsland blir utsatt for angrep. Til
syvende og sist blir det hvert enkelt lands sak å avgjøre når det er utsatt for et
490 væpnet angrep og derfor vil påkalle hjelp fra forbundslandene. Som det vil være
klart av avismeldinger, er det ennå ikke skapt full klarhet over hvor langt plikten
til gjensidig hjelp skal gå; men en har det inntrykk at det er godt håp om en
utforming som vil gi oss den trygghet som ligger i at all verden vet, at et angrep
på noen del av norsk område vil være jevngodt med et angrep på De forente
495 stater.

Regjeringen er kommet fram til det standpunkt at et svakt Norge uten forbundsfeller, er en fare - ikke bare for vår egen fred, men for freden i verden.

500 Et Norge som har greidd å gjenreise sitt forsvar og er solidarisk forankret i et samarbeid med andre demokratiske land, kan yte et bidrag, ikke bare til å trygge sin egen sikkerhet, men også til å stabilisere og styrke den demokratiske verden - og dermed trygge verdens fred.

505 Selv om den internasjonale situasjonen i øyeblikket har rykket de sikkerhetspolitiske problemene i forgrunnen, er det mellomfolkelige samarbeidet på alle andre felter - Økonomisk, sosialt, kulturelt og politisk - når alt kommer til alt det viktigste. Dette samarbeidet er vi med i innenfor FN og alle dets organer. Dette samarbeidet søker vi veier til å bygge ut også på regionalt
510 grunnlag - innenfor FNs rammer.

For oss har det uten videre vært naturlig i første rekke å søke nær tilknytning til Sverige og Danmark, og til Island og Finland i den utstrekning det er praktisk gjennomførlig og politisk hensiktsmessig for begge partene. Siden frigjøringen
515 har det vært en rik og gledelig vekst i det nordiske samarbeid på alle de områder som det omfattet før krigen, og samarbeidet mellom Danmark, Sverige og Norge er blitt tatt opp mer intenst enn før på det økonomiske område.

Vi har også stilt oss positive til et nærmere politisk og økonomisk samarbeid i
520 Vest-Europa. Innenfor rammen av dette økonomiske og politiske samarbeidet søker vi nå særlig å bygge ut tilknytningen til Storbritannia. Målet for vår deltaking i dette samarbeidet om den økonomiske gjenreisningen av vår verdensdel og i samarbeidet for en gradvis samordning av våre økonomiske
525 framtidsplaner, i første rekke med våre naboland og Storbritannia, er å bidra vårt til at Vest-Europa igjen kan bli en uavhengig faktor i internasjonal politikk, uavhengig fordi den økonomisk står på egne ben og politisk er konsolidert. Ved å bidra til en slik økonomisk gjenreisning og politisk konsolidering av Vest-Europa, mener vi at vi er med å skape vekstvilkår for demokratisk sosialistisk arbeid i vårt eget land og i vår verdensdel; men ikke bare det: vi er med å skape
530 muligheter for at den demokratiske sosialismen også kan komme til å spille en større rolle i det internasjonale samliv i det hele. Vi er klar over at grunnlaget for den økonomiske gjenreisningen og også for den politiske konsolideringen i dag i stor utstrekning er den hjelp som Amerikas forente stater yter. Men formålet med denne hjelpen, både fra amerikansk side og fra vår side, er at Europa så

raskt som råd er skal komme til å kunne stå på egne ben, og dermed kan bli et formidlende og stabiliserende element i forholdet mellom de to overstormaktene.

540 Det er en selvfølge at vi som demokratiske sosialister går inn i dette samarbeidet for å hevde vår egenart og våre sosialistiske synsmåter. Bare om vi gjør det, yter vi et virkelig positivt bidrag til løsningen av Europas og demokratienes felles livsproblemer.

545

Kilde

Halvard Lange: Norsk utenrikspolitikk siden 1945. Oslo 1952, s. 106-120

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/atlanterhavspakten-1>

550

555

560

565

570